

DADALOĞLUNUN KAVGASINDAKİ GERÇEK

Hilmi Dulkadir

GİRİŞ:

Halk Ozanları; Yüzyıllar ötesine uzanan zaman derinliğinden saziyla, sözüyle bize kadar gelen, yaşayan bir geleceğin kriteriyle incelendiğinde görülmektedir ki-başta sanat gücü olmaları birlikte sosyal olaylarla ilgileri ölçüsünde biçimlenip, kişilik ve değer kazanmaktadırlar.

Yunus'u, Köroğlu'nu, Karacaoğlu'nu Pir Sultan Abdal'ı ve Dadaloğlu'nu bu kriterlerle değerlendirmek, onların gün yüzünde kalabilmelerini açıklamaya yetecektir.

Belki binlerce, güçlü, yetenekli halk ozanları gelip geçti ama onlar, halk vicdenında iz bırakan önemli olaylarla bütünleşemedikleri için birkaç pırıltıdan başka sönüp gittiler

Bizim bu tebliğde üzerinde duracağımız ozan Dadaloğlu, kavga ve kinden oluşan bir diramanın seyircisi, aynı zamanda da bir oyuncusu; bunu biliyoruz.

Peki nedir bu kavga?

Kimdir bu Dadaloğlu?

Ozan'ın dilinden dökülen hüzün neyin ifadesidir?

AVŞARLAR VE KAVGANIN SEBEBİ

Anadolu'nun fethi ile birlikte büyük dalgalar halinde başlayan göç hareketleri, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulmasıyla neticelenmiş, bu devletin parçalanmasından sonra ise, bu nüfus potansiyeli beyliklerde toplanmıştır. Bundan sonra, Anadolu'da Türk birliğini kuran Osmanlı Devleti zamanında da Rumeli bölgesinde, devlet otoritesinin ve idari teşkilatının mihrak taşını teşkil etmişlerdir.(1)

Osmanlı Cemiyetini teşkil eden unsurlardan biri oymaklar yahut konar göçer halktır. Bunlar, yaşadıkları hayat tarzına göre mevsimden mevsime yaylak ve kışlak arasında daimi olarak hareket etmektedirler. Yaylak ve kışlak bölgeleri bazen birbirlerinden çok uzakta bulunmaktadır. Erzurum yayalalarına, Fırat nehrinin çıktığı

(1) Doç. Dr. Yusuf Halaçoğlu, 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerinin Yerleştirilmesi Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, S.2

yerlere yaylamağa giden bir oymak, kışlak için Suriye çöllerine kadar inmekte idi. İktisadi hüviyetleri itibariyle hayvancılıkla meşkul olan aşiretler birazda sürülerine otlak bulmak endişesiyle zamanlarının mühim kısmını değişik yerlerde sürdürmek zorunda kalıyorlardı. Bunda sahip oldukları at, koyun, keçi, katır ve deveden ibaret sürülerine otlak ve su bulmak kadar, onlara bağlı hayatlarını idame etmek endişesi de muhakkak ki saklıdır.(2)

Osmanlı İmparatorluğu'nda 16. yüzyılda başlayan 17. ve 18. yüzyıllarda da devam eden bir iç iskan hadisesi görüyoruz. Bunun sebebi iktisadi buhranlar(vergilerin artırılması), çeşitli iç karışıklıkların ortaya çıkması(isyanlar, eşkiyalık hareketleri) Devlete yeni gelir kaynakları elde etmek gayesi ile harap ve boş alanların ziraate açılması ve yapılan savaşlar sebebiyle özellikle hudud bölgelerinde içe doğru olan insan akını(muhaceret) idi. (3)

Şimdi çok gerilere gidip Türkler' in hayatına girmiş eski bir sözü hatırlatmak istiyorum: Türkler"İl gider töre kalır!" diyorlar. Bu söz, Vezir Tonyukuk"da şöyle kullanılmıştır."Biz Çinliler'in yüzdebiri kadarız.Bir şehir kurup oturursak orada düşman bizi yok eder.Halbuti eski hayatımızı sürdürürsek zayıf olduğumuz zamanlarda çekilir, güçlü olduğumuz zamanlarda ilerleriz."

Bu sözün ortaya koyduğu anlam: yerleşip de il bulunca töreler gidiyor. Halbuki prensip toprak değil; töredir.

Türkler'de Şehircilik,Türk tarihinin başlangıcından, aşağı yukarı bin sene sonra başlamıştır. Bu, gerçekten uzun bir zamandır. Fakat kuzeyde Doğu Sibirya"daki avcılık ile geçinen orman halkı nasıl bozkırlardaki yaşayışı tahammül edilemez bir hayat tarzı telakki etmişlerse göçebe topluluklar da yerleşik hayata aynı şekilde bakmakta idiler. Fazla olarak göçebe yaşayışla mümkün olabileceğine inanıyorlardı. Bu böyle ol-

(2) Cengiz Orhunlu, Osmanlı imparatorluğun' da Aşiretlerin İskanı. Eren Yayıncılık, İstanbul 1987, s. 12

(3) Bkz. Doç. Dr. Yusuf Halaçoğlu a.g.e.s. 29-41

makla beraber hemen her meselede olduğu gibi, Şehir idareci zümresi ve bilhassa hanlardan çıkmıŐ ve onlar tarafından uygulama safhasına konulmuŐtur. (4)14. yüzyılda, Yakın doğu Moğolları arasında, Moğol'un Őehirlerde oturmasıyla ilgili, "Cengiz Han'ın yasına dayandırılan kuvvetli bir telekki yaygındı. 15. yüzyılda Akkoyunlu Devleti kurucusu Kara Yülük Osman Bey'in, oğullarına: "Sakın oturak yaŐayıŐa geçmeyiniz. Çünkü beylik ve hakimlik yörüklük ve Türkmenlik hayatı geçirmekle olur" sözlerini sık sık söylediği bildirilir. Buradaki yörüklük ve Türkmenlik sözleri ile göçebe hayat tarzı kasedilmiştir. (5)

Gelelim Avşarlar'a: Avşarlar 11. yüzyıldan itibaren mühim roller oynamak sureti ile adlarını zamanımıza kadar yaŐatmış biricik Oğuz boyudur. Avşarlar, ReŐit ud-din'de hükümdar çıkmıŐ Oğuz boylarından biri olarak zikrediliyor. Bu keyfiyet AvŐan'ın, Oğuzlar'ın İslamiyetten önceki tarihinde de ehemliyetli bir boy olduğunu gösterebilir. (6)

Türklüğün, İslamlığın bütün gelenek ve göreneklerini Anadolu'da devam ettiren Avşarlar çetin günler, çetin yıllar, çetin yüzyıllar geçirmişlerdir. Kayı Türkler'inden Osman Bey'in kurduğu Osmanlı İmparatorluğu Avşar boylarından önemli bölümüne "Uç beyliklerini vermiş, sınırların korunması görevini Avşar oymakları başarı ile yapmışlardır.(7)

Ne Avşarlar uğradıkları haksızlıkları Cumhuriyetten önceki hükümetlere anlatabilmişler, ne de hükümetler onların meselelerini anlayabilmişlerdir. Bu yüzden Avşarlar'ın mağdur durumları bu güne kadar sürüp gelmiştir. Bey aileleri de beydaŐ-

(4) Prof. Dr. Faruk Sümer, Eski Türklerde Şehircilik, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını, İstanbul 1984, s. 7

(5) Prof. Dr. Faruk Sümer, Eski Türkler'de Şehircilik, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1984, s.21

(6) Prof. Dr. Faruk Sümer, Oğuzlar, Ana yayınları, İstanbul 1980. s.260

(7) Tahir Kutsi, Dadaloğu Toker yayınları, İstanbul 1975, s.23

lan gibi yoksul bir duruma düştükleri için töre korunamamış ve eski bir söz ile "her ev bir Kara Han" gibi olmuş yani töreleri çıĝniyerek başına buyruk harekete başlamıştır. Bunun sonucunda kendi aralarında sık sık çıkan üzüntü verici hadiseler bugüne kadar sürüp gelmiştir. Komşularından onlar hakkında menfi söz işitilmesinin sebeplerinden biri de herhalde budur. Ancak Avşarlar'ı küçümseyen mağrur komşuları onların evlerini gece yarısında bile gelen en yoksul yolculara açtıklarını ve yoksul ev sahiplerinin yarım ekmeklerini bir daha karşılaşmayacakları konuklarına yedirdiklerini itiraf etmişlerdir. Böyle bir hareket yüksek bir insanlık duygusuna sahip olmakla ilgili değildir? (8)

VE DADALOĞLU :

Anadolu'da Moğol istilası, Timur istilası, Haçlı seferleri Türkmenlerin "Yerleşik Medeniyet Eğilimine set çekmiştir. Avşar, Beydili, cerit ve bunlara benzer öteki Türk aşiretlerinin bir belirli yeri " köy", "kent" edinmesine olaylar imkan vermiştir. Bir yerleşik medeniyet içinde bulunamayış nesilden nesile "gelenek" olarak geçtiğinden Dadaloğlu'nun obasının "iskan" arazı olması geleneğe karşı çıkmak şeklinde yorumlanmıştır. "Iskan" konusunun zaman zaman ele alınıp Türkmen aşiretlerinin üzerine varılması Dadaloğlu'nda huzursuzluk, ümitsizlik ve derin hüznün duygularının aşmasına yol açmıştır. (9)

Dadaloğlu soyunun kahramanlık ruhunu, yurt sevgisini, toprakları için çarpışma azmini çok yüksek seviyede taşımaktaydı. Ataları akıncı ruh ile Asya steplerinden çıkmışlar, batıya yönelmişlerdi. Türk'e en yakışan, medeniyetler kavşağı Anadolu'ya binlerce yıl boyu medeniyetlere beşiklik etmiş Anadolu'ya gelmişlerdi. Yiğit ataların çocuğı yiğit olacaktı elbet, kahraman olacaktı. Nitekim Dadaloğlu, bu asil, "soyaçekim" in kendisinde ve çevresinde yer aldığını şöyle belirtecekti:

(8) Prof. Dr. Faruk Sümer, Yabanlu Pazarı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları, İstanbul 1985, s. 22-23 (9) Tahir kutsi, a. g. e. s. 68 -436-

Aağıdan Yusuf Paşa geliyor
Düşmanına karşı koyan mert olur
Şahin Kocasa da vermez avını
Aslı kurt, yavrusu yine kurt olur. (10)

Netice:

Şurası bir gerçektir ki, aynı yoldan, aynı soydan olan Anadolu Oymakları yanyana olmuşlar ama bir türlü içice olamamışlardır. Müşterek düşmana karşı güç ve kader birliği dışında her oymak kendi kaderini muhafaza etmiştir. Bu husus Avşar'da olduğu gibi Cerit'te, Bozdoğan'da, Beydili'de İlbeylin'de, Salur'da, Farsak'ta ve diğerlerinde aynen tezahür etmiştir.

Benim inancım o ki, Türk soyu tarihin derinliklerinden günümüze kadar gelebilmişse, bunun sebebi her fetret döneminde O'nun karakterini muhafaza eden bir grubun bulunmasındandır.

Avşarlar, Türk karakterini sonuna kadar muhafaza etmiş bu uğurda karşılaşılan en ciddi olayda verilen mücadelede kendi şairi Dadaloğlu marifetiyle gelecek nesillere aktarmak istemiştir. Zira, O'nun şairi Dadaloğlu nefsi için kavgada değildir. " Ben "dememiş" biz "demiştir". Türk'ün karakterinin hürriyet olduğunu haykırmıştır. O günün şartlarında verilebilecek mücadele elbette protesto yürüyüşü olmayacak kaba kuvvet, kavga olacaktı. Tepkinin şeklinden çok o şartlarda gösterilen tavır önemlidir. Vezir Tonyukuk'tan alınan bir öğüt asırlarca bir boyun yaşama felsefesi oluyor ve bunun uğruna kavga veriliyorsa bu asil davranışı selamlıyalım.

Dadaloğlu'nun dilindeki bir milletin benliği ise o şaire milli unvanı verelim ve kavganın esasını "milli kültürün korunması" olarak yorumlayalım.

(10) Tahir Kutsi a. g. e. s. 55